

Krysovatyi, A. I., Melnyk, V. M., and Koshchuk, T. V. *Podatkovi transformatsii v YeS ta podatkova polityka Ukrainy v konteksti ievrointehratsii* [Tax transformations in the EU and tax policy of Ukraine in the context of European integration]. Ternopil: TNEU, 2014.

[Legal Act of Ukraine] (2011). <http://zakon0.rada.gov.ua>

[Legal Act of Ukraine] (2016). <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/57-2016-p>

Varnalii, Z. S., and Panasjuk, O. V. "Stan, problemy ta perspektvyv podatkovoho stymuliuвання subiektyv pidpryemnytstva v umovakh dii Podatkovoho kodeksu Ukrainy" [State, problems and perspectives of tax incentives of business entities under the

Tax code of Ukraine]. *Visnyk KNU imeni Tarasa Shevchenka*, no. 148 (2013): 11-15.

Varnalii, Z. S., and Harmashova, O. P. *Konkurentospromozhnist natsionalnoi ekonomiky: problemy ta priorytety innovatsiinoho zabezpechennia* [Competitiveness of national economy: problems and priorities of innovative security]. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2013.

"Zvit pro khid ta rezultaty vykonannya Prohramy diialnosti Kabinetu Ministriv Ukrainy u 2015 rotsi" [Report on the progress and outcomes of the Program of activity of Cabinet of Ministers of Ukraine in 2015]. <http://refs.in.ua/zvit-pro-hid-i-rezultati-vikonannya-programi-diyalnosti-kabi.html?page=7>

УДК 330.564:330.59

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ

© 2016 СЕМЕНЧЕНКО А. В.

УДК 330.564:330.59

Семенченко А. В. Удосконалення механізму державного регулювання доходів населення

Метою статті є запропонування дієвих методів подолання тінізації економіки за економічними районами для вдосконалення державної політики доходів населення в Україні. У роботі приділено увагу показникам тінізації економіки та механізму державного регулювання доходів населення України. Поставлена мета зумовлює необхідність вирішення завдань, основними з яких є: виявлення причин існування тіньових економічних відносин; ефективна протидія і боротьба з чинниками, що перешкоджають детінізації економіки України; аналіз характеристики особливостей прояву і функціонування тіньових процесів у перехідній економіці України; виявлення основних напрямків впливу тіньової економіки на сукупні доходи населення. Визначено та вдосконалено механізм державного регулювання доходів та розроблено заходи щодо мінімізації впливу тіньової економіки на доходи населення в умовах їх реформування.

Ключові слова: механізм, державне регулювання, доходи населення, економічні райони, тіньова економіка.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 8.

Семенченко Аліна Володимирівна – аспірантка, кафедра управління персоналом та економіки праці, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: av_semenchenko@mail.ru

УДК 330.564:330.59

Семенченко А. В. Совершенствование механизма государственного регулирования доходов населения

Целью статьи является предложение действенных методов преодоления тенизации экономики по экономическим районам для совершенствования государственной политики доходов населения в Украине. В работе уделено внимание показателям тенизации экономики и механизму государственного регулирования доходов населения Украины. Поставленная цель обуславливает необходимость решения заданий, основными из которых являются: выявление причин существования теневых экономических отношений; эффективное противодействие и борьба с факторами, препятствующими детенизации экономики Украины; анализ характеристики особенностей проявления и функционирования теневых процессов в переходной экономике Украины; выявление основных направлений влияния теневой экономики на совокупные доходы населения. Определён и усовершенствован механизм государственного регулирования доходов и разработаны мероприятия по минимизации влияния теневой экономики на доходы населения в условиях их реформирования.

Ключевые слова: механизм, государственное регулирование, доходы населения, экономические районы, теневая экономика.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 8.

Семенченко Алина Владимировна – аспирантка, кафедра управления персоналом и экономики труда, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: av_semenchenko@mail.ru

UDC 330.564:330.59

Semenchenko A. V. Improving the State Regulating the Income of the Population

The article is aimed at offering effective methods for overcoming shadowing the economy by the economic areas to improve the State policy as to income of the population in Ukraine. The publication is focused on the indicators of shadowing the economy as well as mechanism for the State regulating the income of the population of Ukraine. Setting of the aim indicated stipulates necessity of solutions to the tasks, the most important of which are: identifying the causes of existence of shadow economic relations; efficient countering and combating the factors that hinder de-shadowing of Ukraine's economy; analyzing the characterization of specifics in the manifestation and function of shadow processes in the transitional economy of Ukraine; identifying the main areas of influence of the shadow economy on the aggregate income of the population. A mechanism for the State regulating the income has been determined and improved, activities towards minimizing the impact of the shadow economy on the income of the population in terms of their reformation have been developed.

Keywords: mechanism, the State regulation, income of the population, economic regions, shadow economy.

Fig.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 8.

Semenchenko Alina V. – Postgraduate Student, Department of Personnel Management and Labour Economics, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economic (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: av_semenchenko@mail.ru

Тіньова економіка в Україні набула великого розмаху. Відтворення доходів населення, розподіл та в подальшому їх перерозподіл знаходиться на сьогоднішній день під впливом тіньової економіки. Чималий відсоток населення спрямований на одержання прихованого доходу, який пов'язаний з недотриманням

норм законодавства та інших юридичних норм. Аналіз тіньових процесів, а також визначення їх обсягів пов'язані з причинними наслідками тіньової економіки в цілому.

Питання проблем діяльності тіньової економіки в Україні та за її межами, особливостей формування, регулювання доходів у перехідних економіках активно

функціонують та досліджуються в економічній літературі. Цю проблему вивчали та вивчають такі українські та зарубіжні вчені, як Е. Де Сото, Б. Даллаго, Г. Абадинскита, Д. Богиня, Г. Задорожний, В. Колот, І. Малий, В. Мандибуря [1], М. Павловський, С. Тютюнникова, А. Ярмоленко [2] ін.

Мета статті полягає в удосконаленні механізму державного регулювання доходів населення за рахунок запропонування дієвих методів подолання тінізації економіки в цілому по Україні та за економічними районами.

Тіньова економіка в Україні – результат системної кризи економіки, що виникла через невідповідність методів здійснення ринкових перетворень [3]. За даними Міністерства економіки масштаби тінізації економічних відносин впродовж 2010–2015 рр. продовжували залишатися наближеними до критичного рівня, а у 2015 р. та у I кварталі 2016 р. рівень тінізації сягнув 47%.

У науковій літературі розглядається вплив тіньового сектора саме на явне економічне зростання. Доцільно виділити як прямий, так і непрямий вплив тіньового сектора економіки на явне економічне зростання (рис. 1).

Прямий вплив проявляється у заниженні офіційних показників, якими оцінюється економічне зростання. Якщо в даному дослідженні розглядається ВВП як основний показник явного економічного зростання, то в результаті прямого впливу тіньового сектора національна економіка фактично недоотримує доходи у формі оплати праці найманих працівників, валового доходу та податкових надходжень, за винятком субсидій

на виробництво та імпорт. Непрямий вплив тіньової економіки проявляється у впливі на ефективність макроекономічної політики, з точки зору, насамперед, зростання помилок макроекономічного регулювання [4].

Неможливо застосовувати методи детінізації економіки для всіх регіонів однаково, тому автором пропонується дослідження показників тінізації кожного з економічних районів окремо та запропонування можливих заходів подолання тінізації економіки України (табл. 1).

На думку автора, одним зі шляхів покращення рівня життя українців є проведення боротьби з тіньовою економікою шляхом обмеження обігу готівкових грошей. Громадяни, які користуються «можливостями» тіньової економіки, зазвичай використовують готівкові розрахунки і таким чином уникають відстеження банківських транзакцій.

Виходячи з даних показників тінізації економіки за економічними районами, можемо зробити деякі висновки. Найбільший відсоток займають показники порушення прав держави, тобто приховування доходів від податків та порушення прав найманих працівників – порушення трудових контрактів, норм техніки безпеки. Середній відсоток має показник порушення правил конкуренції – комерційні хабарі, порушення антимонопольного законодавства, промислове шпигунство. Але населення країни припускає, що цифри в державній статистиці щодо показників тінізації економіки не є чесними, а навпаки значно занижені для збереження спокою громадян.

Якщо держава почне дотримуватися послідовної реалізації комплексу заходів, то почнеться процес детінізації економіки та легалізації доходів, прихованих від безмірного оподаткування.

Таблиця 1

Показники тінізації економіки за економічними районами у 2014–2015 рр.

Показник тінізації	Рік	Рівень тіньової економіки, %							
		Економічні райони							
		Карпатський район	Подільський район	Поліський район	Східний район	Донецький район	Придніпровський район	Центральний район	Причорно-морський район
Порушення прав держави – приховування доходів від податків	2014	52,2	51,4	56,0	68,6	66,4	63,6	70,3	65,4
	2015	54,7	53,1	57,4	70,3	69,1	62,7	71,9	66,6
Порушення правил конкуренції – комерційні хабарі, порушення антимонопольного законодавства, промислове шпигунство	2014	48,1	37,2	41,4	50,2	64,6	52,4	66,8	50,9
	2015	49,0	35,9	45,6	50,4	64,1	53,7	69,9	48,4
Порушення прав споживачів – помилкова реклама, випуск недоброякісних товарів;	2014	37,6	30,2	34,8	33,1	41,3	34,6	30,4	17,8
	2015	38,5	29,7	34,1	35,5	44,7	32,2	32,0	19,4
Порушення прав найманих працівників – порушення трудових контрактів, норм техніки безпеки;	2014	50,6	59,8	48,4	72,5	74,5	63,7	71,8	54,3
	2015	52,1	62,5	53,8	74,8	79,3	60,4	71,1	56,6
Порушення прав кредиторів – зловживання позиковим капіталом	2014	21,2	25,1	27,4	37,8	33,9	30,5	46,6	35,7
	2015	20,4	26,0	29,6	40,2	33,1	31,2	44,8	34,1

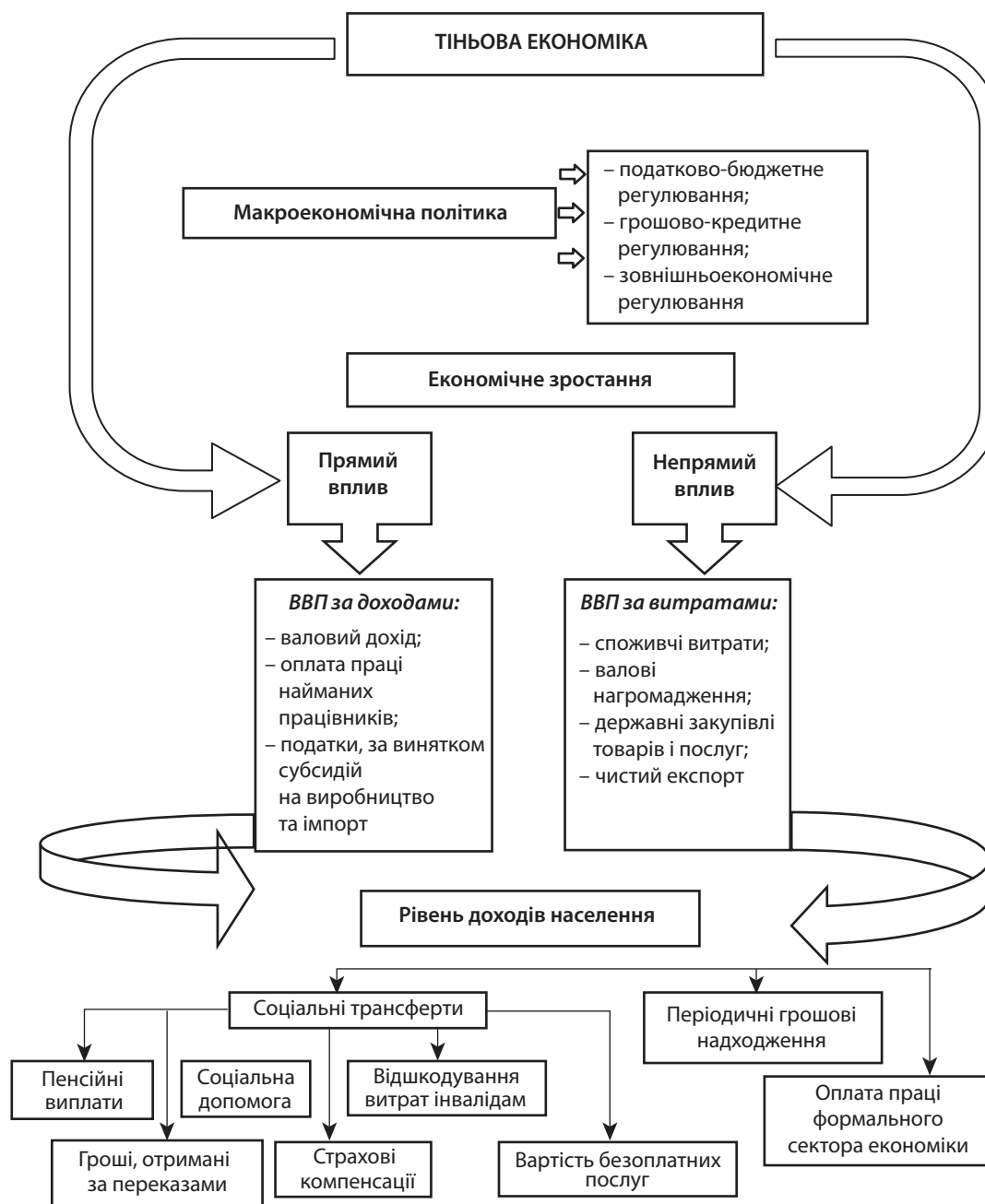

Рис. 1. Вплив тіньового сектора на економічне зростання та рівень життя населення

Необхідно заборонити безконтрольне подання та залучення кредитів, відчуження власності та прийняття на себе зобов'язань неплатоспроможними підприємствами і громадянами. Щодо порушення прав споживачів, то, насамперед, необхідно всебічно заохотити вітчизняного товаровиробника до випуску доброякісних товарів шляхом надання всіх санітарних умов, оснащення сучасним устаткуванням та якісної сировини. Стосовно легалізації зайнятості в Україні, то одним з кроків щодо вдосконалення питання прав населення є впровадження в Україні ефективної системи покарання за неофіційне працевлаштування.

Реалізація зазначених заходів щодо подальшої детінізації економіки сприятиме не лише формуванню повноцінного ринкового середовища, розвитку економіки, легалізації капіталу, процесу демократизації економіки

і суспільства в цілому, а й удосконаленню регулювання доходів населення.

Таким чином, можливим шляхом вирішення проблеми тінізації економіки економічних районів може бути створення комбінацій поєднання показників тінізації з найефективнішими заходами щодо їх вирішення, що знайшло відображення в *табл. 2*.

Як видно з *табл. 2*, пропонується зменшити рівень тіньової економіки шляхом зменшення податкового навантаження, внаслідок якого відбувається низький рівень платіжної дисципліни, нестабільність та недосконалість податкового законодавства, правова незахищеність платників податків. По-перше, необхідно зменшити оподаткування фонду оплати праці, а по-друге, економічно зацікавити громадян, щоб вони були вмотивовані отримувати прозору заробітну плату. Це

Можливі заходи детінізації економіки районів України

Показники детінізації економіки	Економічні райони	Заходи подолання тінізації економіки
Порушення прав держави	Східний район Центральний район	Правове забезпечення процесу легалізації (амністії) доходів
		Створення умов для легалізації зайнятості
Порушення правил конкуренції	Центральний район Донецький район	Скорочення рівня монополізації виробництва та розвитку конкурентного середовища
		Моніторинг реклами та інформаційних матеріалів
Порушення прав споживачів	Донецький район Карпатський район	Забезпечення випуску доброякісних товарів шляхом надання якісної сировини
Порушення прав кредиторів	Центральний район Причорноморський район	Сприяння розвитку банківської системи та забезпечення ефективної діяльності фінансових ринків
		Запровадження прозорих і доступних механізмів кредитування реального сектора економіки та розв'язання платіжної кризи
		Застосування жорстких адміністративних і каральних заходів щодо зниження кримінальних видів підприємництва
Порушення прав найманих працівників	Придніпровський район Поліський район Подільський район	Зменшення розриву між фактичною вартістю трудових ресурсів для роботодавця та фактичним обсягом отриманих коштів для працівника

можливо реалізувати через запровадження механізмів обов'язкового страхування найманих працівників. Потрібно створювати такі умови, за яких українцям не вигідно було приховувати податки і одержувати менший розмір заробітної плати, який встановлюється керівниками підприємств, для того щоб сплачувати менший розмір податків до бюджету. Як уже зазначалося, слід всіляко стимулювати безготівковий грошовий оборот. Наприклад, громадянам, які отримали доходи на банківський рахунок і не обезготівкували їх, можна враховувати половину сплаченого ними ПДВ. Таким чином, ПДВ, акцизи і прибуткові податки при цьому будуть «відсмоктувати» гроші з тіньового обігу [5, с. 228].

На сучасному етапі в Україні механізм державного регулювання доходів громадян потребує вдосконалення з метою забезпечення неухильного зростання рівня життя, створення умов для людського розвитку. Розроблено логічну модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення, у якій визначено мету, принципи, інструменти та напрями удосконалення державного регулювання доходів громадян (рис. 2).

Сучасна державна політика доходів має базуватися на принципах, що забезпечують ефективний розвиток ринкової економіки і соціальний прогрес:

- ✦ поєднання ринкового та державного механізмів регулювання доходів;
- ✦ забезпечення ефективного функціонування ринкового механізму формування трудових і підприємницьких доходів та доповнення його державним регулюванням;
- ✦ відповідності рівня наявних доходів вартості життя – забезпечення їх достатності для задо-

волення основних потреб населення;

- ✦ людського розвитку – достатності доходів для забезпечення фізичного, інтелектуального та духовного розвитку людини;
- ✦ соціальної справедливості – недопущення надмірної диференціації доходів, забезпечення більш рівномірного розподілу доходів між усіма верствами населення.

В Україні не сформовано довгострокової державної політики у сфері доходів населення, що суттєво ускладнює завдання підвищення рівня та якості життя населення, формування середнього класу.

Нормативною базою сучасної державної політики доходів населення є основні напрями політики щодо грошових доходів населення України та Стратегія подолання бідності, які були затверджені указами Президента України 07.08.1999 р. і 15.08.2001 р. Обидва документи формувалися в інших соціально-економічних умовах і не відповідають сучасним потребам людського розвитку України та її євроінтеграційним устремлінням.

Практику державного регулювання доходів населення у 2009–2015 рр. можна здебільшого охарактеризувати як ситуаційне управління, а не як виважену стратегічну лінію держави щодо наближення рівня життя до європейських стандартів.

Новий етап державної політики доходів започатковує Указ Президента України № 274/2010 від 05.03.2010 р., однак він стосується лише подолання бідності [6, с. 103]. Тому для України актуальним є обґрунтування основних засад державної політики доходів на середньострокову та довгострокову перспективи.

Ефективна державна політика доходів можлива тільки за умови: розвитку національного виробництва, збільшення ВВП; зростання продуктивності праці, під-

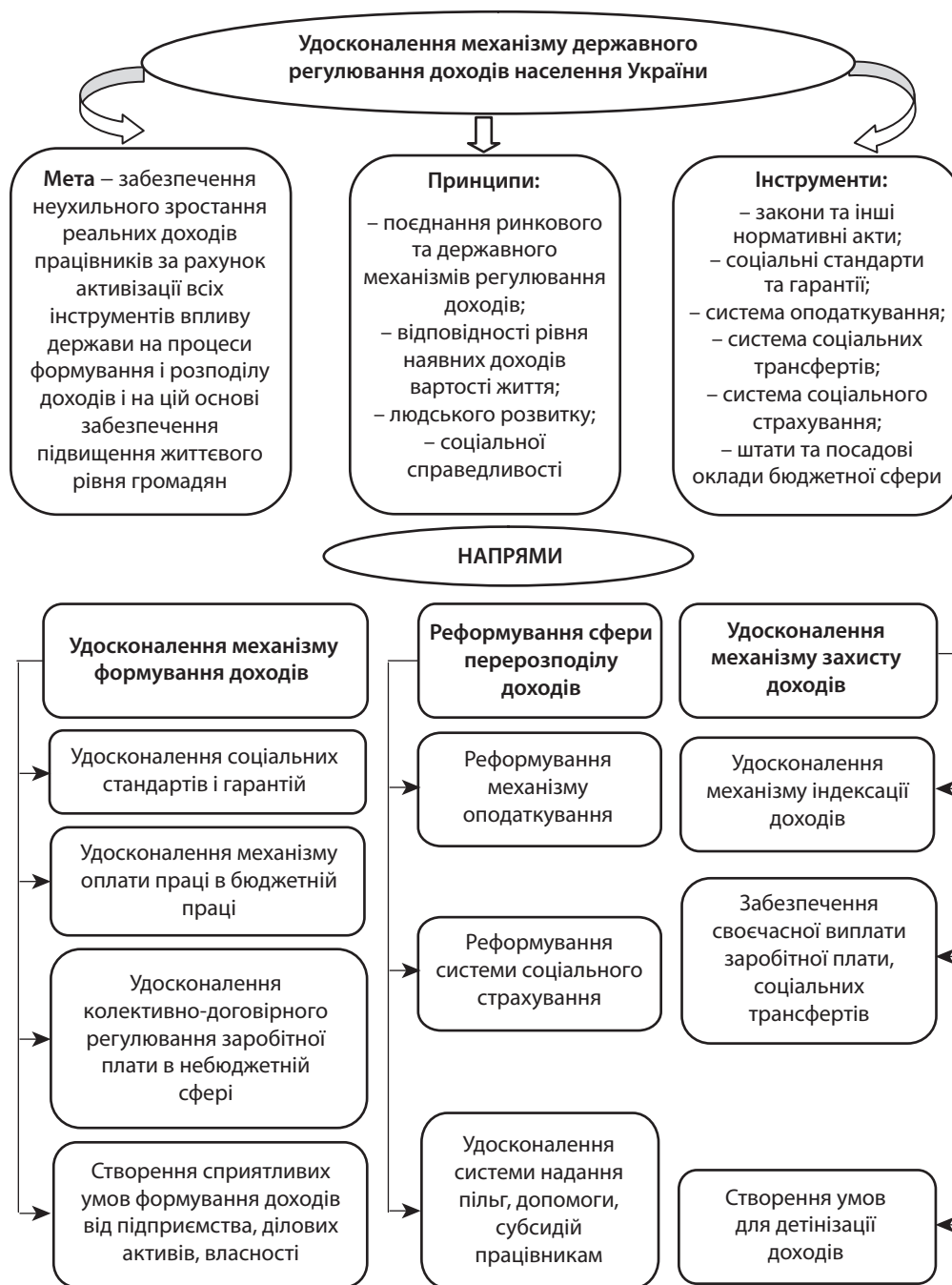

Рис. 2. Логічна модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення України

вищення ефективності економіки; збільшення доходів держави та їх раціонального використання [7, с. 169]. Своєю чергою, ефективна політика доходів буде сприяти покращенню вказаних параметрів.

Слід розробити та запровадити нормативно законодавчі документи з прямим економічним ефектом для того, щоб вони спрямовувалися на рухливу ліквідацію найбільш поширених злочинів, які зараз володарюють у ринкових відносинах.

Удосконалення державної політики доходів населення в Україні має йти шляхом її переорієнтації на активний тип соціальної політики. Обґрунтовано, що основними напрямками державної політики доходів населення на період 2014–2024 рр. мають бути:

- ✦ забезпечення зростання реальної заробітної плати;
- ✦ забезпечення підвищення доходів від підприємництва, ділових активів і власності;
- ✦ забезпечення гідних доходів найманим працівникам;
- ✦ підтримка безпечного рівня доходів;
- ✦ зниження надмірної диференціації населення за доходами;
- ✦ подолання малозабезпеченості середнього класу та його прямого формування [8, с. 124].

Особливою є роль державної політики доходів в умовах економічної кризи, вона має бути спрямованою на недопущення суттєвого зниження реальних доходів громадян та підтримку гранично допустимого його рівня для соціально уразливих верств населення.

Пріоритетами державної політики в цей період мають бути: забезпечення зайнятості та можливостей отримання трудових доходів працездатного населення; підвищення рівня захисту доходів; підтримка доходів малозабезпечених верств населення.

ВИСНОВКИ

Для вдосконалення державного регулювання доходів населення та входження України до Європейського Союзу необхідно перебороти тіньову економіку та корупцію.

У даній статті побудовано логічну модель удосконалення механізму державного регулювання доходів населення України, відмінністю якої є визначення ключових напрямів реформування сфери розподілу та перерозподілу доходів. Тому сьогодні визначальним є пошук методів та засобів стримування галопуючого розвитку тіньової економіки, щоб у подальшому мінімізувати вибухові масштаби тіньових процесів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Мандибур В. О.** Рівень життя населення України та проблеми реформування механізмів його регулювання / В. О. Мандибур. – К. : Вища шк., 2008. – 165 с.
2. **Ярмоленко А. С.** Державне регулювання економіки / А. С. Ярмоленко. – К. : Знання, 2006. – 435 с.
3. Вікіпедія: Вільна енциклопедія [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Тіньова_економіка
4. Тіньова економіка: гальмування економічного зростання чи викривлення реальних результатів [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://webtest1.duep.edu/uploads/vidavnitstvo14/evrovektor2-15-13/6474.pdf>
5. **Гончарова С. Ю.** Прожитковий мінімум як соціально-економічний важіль в контексті соціальної стратифікації суспільства [Електронний ресурс] / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко, А. Б. Гончаров. – Режим доступу : http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11799/Семенченко_стаття%202016.pdf
6. **Меленюк В. О.** Вдосконалення механізмів державного регулювання соціального розвитку України / В. О. Меленюк // Економіка та держава. – 2013. – № 2. – С. 103–106.
7. **Гончарова С. Ю.** Вивільнення найманих працівників: регіональні особливості : наукове видання / С. Ю. Гончарова, Ю. В. Сотнікова. – Х. : Вид-во ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 169 с.
8. **Гончарова С. Ю.** Причини та тенденції зміни рівня доходів населення за регіонами України / С. Ю. Гончарова, А. В. Семенченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон, 2015. – № 14/1. – С. 124–127.

Науковий керівник – Гончарова С. Ю., кандидат економічних наук, доцент кафедри управління персоналом та економіки праці Харківського національного економічного університету ім. С. Кузнеця

REFERENCES

- Honcharova, S. Yu., Semenchenko, A. V., and Honcharov, A. B. "Prozhytkovyi minimum yak sotsialno-ekonomichniy vazhil v konteksti sotsialnoi stratyfikatsii suspilstva" [The subsistence minimum as a social and economic lever in the context of social stratification]. http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/11799/Семенченко_стаття%202016.pdf

Honcharova, S. Yu., and Sotnikova, Yu. V. *Vyvilnennia naimanykh pratsivnykiv: rehionalni osoblyvosti* [The release of employees: regional features]. Kharkiv: Vyd-vo KhNEU im. S. Kuznetsia, 2015.

Mandybura, V. O. *Riven zhyttia naseleння Ukrainy ta problemy reformuvannya mekhanizmiv yoho rehuliuвання* [The standard of living of the population of Ukraine and problems of reforming the mechanisms of its regulation]. Kyiv: Vyshcha shkola, 2008.

Meleniuk, V. O. "Vdoskonalennia mekhanizmiv derzhavnoho rehuliuвання sotsialnoho rozvytku Ukrainy" [Improvement of mechanisms of state regulation of social development of Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*, no. 2 (2013): 103-106.

"Prychyny ta tendentsii zminy rivnia dokhodiv naseleння za rehionamy Ukrainy" [Causes and trends in income levels in the regions of Ukraine]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriya "Ekonomichni nauky"*, no. 14/1 (2015): 124-127.

"Tynyova ekonomika: halmuvannya ekonomichnoho zrostan- nia chy vykryvlennia realnykh rezultativ" [The shadow economy: the slowdown in the economic growth or distort the real results]. <http://webtest1.duep.edu/uploads/vidavnitstvo14/evrovektor2-15-13/6474.pdf>

Wikipedia: Vilna entsyklopediia. https://uk.wikipedia.org/wiki/Тіньова_економіка

Yarmolenko, A. S. *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky* [Government regulation of the economy]. Kyiv: Znannia, 2006.